

Euskal Unibertsitateaz hausnarketa bat Nafarroako periferiatik

■ Roldan Jimeno Aranguren
NUPeKo Zuzenbidea Saileko irakaslea

Jean-Louis Davant zuberotarrak dio Nafarroak eta Iparraldeak osatzen duten Euskal Herriko ardatz historikoa gaur egun euskal periferia dela, eta periferia historikoak, berriz, Euskal Herriaren ardatz egituratzaila osatzen duela. Euskal Autonomia Erkidegotik Euskal Unibertsitateari buruz idaztea zaila bada, are zailagoa dugu Nafarroatik edo Iparraldetik egiten badugu; izan ere, helburu hori, gure ertz geografikoetatik, gero eta urrunago dagoela dirudi.

Argi dago UEUko Batzar Nagusiak 1975ean egindako Euskal Unibertsitatearen helburu definitzaileak ez duela fruiturik eman, UEUk berak izan duen ibilbide arrakastatsutik harago, nahiz eta unibertsitate *sui generis* bat izan. Errealitatea agerikoa da: ez dago Euskal Unibertsitaterik, ez baitago unibertsitate nazional herritarrik, ezta %100 euskalduna denik ere, edo, behintzat, ikasketa guztiak euskaraz egin ahal izatea bermatzen duenik. Azken horri dagokionez, EHU da helburu horretara gehien hurbiltzen den unibertsitatea.

Jakinetik Euskal Unibertsitatea 2022an hurbilago ala urrunago dagoen galdetu zaigu. Zoritxarrez, ezkorra naiz. Nire erantzuna argia da: urrunago. Nire ustez, azken urteotan ez

da urrats positiborik eman, guztiz kontrakoa baizik, helburua hurbiltzen lagunduko luketen aukerak ere galduz. Errealitatea ezkortasunak markatuta dagoela ahaztu gabe, Euskal Unibertsitatea eraikitzen laguntzeko aukeraren bat ikusten dut.

Itzul gaitezen hasierara. 1975ean UEUK Euskal Unibertsitate nazionala, herritarra eta euskalduna planteatu zuenean, ez zen ameskeria bat. Ilusioz beteriko aurrekariak zeuden, hala nola 1918an Eusko Ikaskuntzaren sorrera, Euskal Unibertsitatea eraikitzeko oinarria izateko jaioa. Francoren diktadurarekin, Espainiako unibertsitatea zentralizatu egin zen, eta Hezkuntza Ministerioak gogor kontrolatu zuen. Ministerio horrek unibertsitate hezkuntzaren esparru orokorra arautzen zuen, eta erabateko esku-sartzea erakusten zuen bere kudeaketa-, antolaketa- eta gobernu-prozesuen gainean. Trantsizioaren lehen fasean, lurraldetasunari buruzko eztabaida indarberritu zen. Bigarren Errepublikan gertatu zen bezala, Nafarroa, Araba, Gipuzkoa eta Bizkaia autonomia bat izateko aukera planteatu zen. Eztabaida horien erdian, euskal unibertsitate publiko bat eraikitzeko aukerak aztertzen hasi ziren, Hegoaldeari zegokioenez behintzat. Baina, urteak igaro ahala, errealtate instituzional bat sendotzen joan zen, eraikuntza nazional horri bizkarra eman ziona. 1978ko Konstituzioak bi errealtate autonomiko bereizi ekarri zituen: Euskal Autonomia Erkidegoa, Gernikako Estatutuarekin, eta Nafarroako Foru Erkidegoa, Foru Hobe-kuntzarekin. Bien bitartean, Euskal Herriko Unibertsitatea sortu zen. Izena Gregorio Monrealek zuzendutako errektor-taldearen apustua izan zen, etorkizunean Nafarroan ere proiektatzea amesten zuena. Laster konturatu ziren ez zuela ibilbiderik izango. Nafarroako garapen instituzionalak eta Foru Komunitatea zuzendu zuten indar politikoek eragotzi egin zuten, eta urte batzuk geroago Nafarroako Unibertsitate Publikoa sortu zen. Euskal Autonomia Erkidegoari erreferentzia egiteko 'Euskadi' edo 'Euskal Herria' izen mugatuek eragin suntsitzailea izan dute Nafarroan urtetan zehar, Nafarroa Euskal Herria ez dela diotenen argudioak indartuz; eta, unibertsitatearen arloan, 'Universidad del País Vasco/Euskal

Herriko Unibertsitatea' izenak irudi hori areagotu egin du, unibertsitate hori Euskal Autonomia Erkidegoko unibertsitate publikoa baita, ez Nafarroakoa.

Iragan hurbila ezagutu, Euskal Unibertsitatetik urruntzen gaituen oraina ulertzeko

Europako Kontseiluak, 2000ko Lisboako estrategiaren helburuak definitzerakoan, hezkuntza eta prestakuntzari garrantzi handia eman zion. Hezkuntza eta prestakuntza ezinbestekoak dira gure ekonomia munduko ekonomia dinamiko eta lehiakorrenen artean kokatzeko gai izan dadin. Ordutik, unibertsitateen estrategiarako joera bikaintasun-politikari lotuta geratu zen.

Bikaintasun-politika horren helburuak lortzeko, Alderdi Popularraren gobernuak 2001ean Unibertsitateen Lege Organikoa (LOU, gaztelaniaz) bultzatu zuen, Espainiako unibertsitate sistemaren modernizazio-prozesuan aurrera egiteko. Bi erronka nagusi zeuden: alde batetik, unibertsitatea gizartera zabaltzea, inguruko eskaerei eraginkortasunez erantzuteko eta haren kontu-ematea areagotzeko. Eta, bestetik, Goi Mailako Hezkuntzaren Europako Esparru berriaren harmonizazioa, Europako konbergentzia-prozesu mailakatua eskatzen zuena. Unibertsitateko lege horrek hainbat aldaketa eragin zituen eremu garrantzitsuetan, hala nola irakasleen hautaketan eta sustapenean, emaitza akademikoen ebaluazioan eta unibertsitate gobernuaren sisteman. Unibertsitatearen kalitatea hobetzeko, Kalitatea

1975ean UEUk Euskal Unibertsitate nazionala, herritarra eta euskalduna planteatu zuenean, ez zen ameskeria bat. Ilusioz beteriko aurrekariak zeuden, hala nola 1918an Eusko Ikaskuntzaren sorrera, Euskal Unibertsitatea eraikitzeko oinarria izateko jaioa

Ebaluatzeko eta Egiatzatzeko Agentzia Nazionala (ANECA, gaztelaniaz) sortu zuen legeak, unibertsitate irakaskuntzak, unibertsitateen zerbitzuak eta programak eta ikerketa-, irakaskuntza- eta kudeaketa-jarduerak modu independentean ebaluatzeko. Beste aldaketa garrantzitsu bat irakasleak hautatzeko eta kontratatzeako sistema izan zen, unibertsitate publiko eta pribatuetan irakaskuntza-kalitatea bermatzeko. Irakasleak hautatzeko sistema 2007an aldatu zen, LOMLOUrekin. Egiatzapen-sistema berri bat ezarri zen funtzionarioiko eta laneko maila akademikoetarako.

Araudi berriak aukera eman zien autonomia erkidegoei beren unibertsitate arloko araudiak eta kontratazio-tresna espezifikoak garatzeko, eta Eusko Jaurlaritzak esparru horretan dituen eskuduntzak garatzeko baliatu zuen. Nafarroako Gobernuak ez zuen egin. Horrela sortu zen gaur egun aurkitzen dugun egiturazko arazoa; izan ere, Hego Euskal Herrian bi errealitate kontrajarri aurkitzen ditugu irakasleen arloan, EHUtik NUPera edo NUPetik EHUra irakasleak modu naturalean aldatzea eragozten dutenak. Hori, agian, etorkizunean konpondu ahal izango da LOSUrekin. Nafarroak estatuaren berezko kontratu eta funtzionario-figurak ditu, eta estatu mailako egiaztapen-sistema bati lotuta dago, ANECA; Euskal Autonomia Erkidegoak, berriz, 2012tik bere kontratu-figura propioak eta Unibasq egiaztapen-agentzia propioa garatu ditu.

Bestalde, 2000ko hamarkadaren amaieran, Espainiako Estatuko Hezkuntza Ministerioak 'Nazioarteko Bikaintasun Campus' zigilua lortzeko aukera eman zuen. Banaka edo beste unibertsitate batzuekin batera lor zitekeen. Hor Euskal Unibertsitatea eraikitzeke aukera paregabea izan zen, baina, tamalez, ez zen Nazioarteko Bikaintasun Campus bat sortzearen aldeko apusturik egin EHUren eta NUPen artean. Baldintza egokiak zeuden, bi unibertsitateek harreman estua baitzuten lankidetzeta-hitzarmen ugariengatik eta biek Unibertsitateen G9 Taldean parte hartzeagatik.

EHUk, bere erdigunetik, proiektuarekin bat egin zezakeen periferiarik ez zegoela ikusteko itsutasuna izan zuen. Hiru

campus handitan banatutako unibertsitate handi bat zela sinetsita, bakarkako bideari ekitea erabaki zuen, eta 2010ean ministeriotik Nazioarteko Bikaintasun Campusa zigilua lortu zuen, Euskampus izeneko proiektu batekin, «Unibertsitate bat, Herrialde bat [sic], Campus bat» leloarekin aurkeztu zena. Leloa ezin desagokiagoa zen Euskal Unibertsitatearen helburuaren ikuspegitik. Antzeko zerbait gertatu zen Kataluniako unibertsitate publikoekin, Lleidako Unibertsitatea bakarrik geratzearaino. Gauzak horrela, Lleida, Errioxa eta NUPeko hiru unibertsitate txikik, desiratutako campus bikainaren helburua lortzetik urrun, Zaragozako Unibertsitatearekin bat egin zuten, lurralde campus bat osatuz, Campus Iberus izenekoak.

Horrek ondorioak izan zituen Iparraldean ere, bai EHUK bai Iberus Campusek lotura estua baitute Paueko eta Aturrialdeko Unibertsitatearekin (UPPA). EHUren eta NUPen artean Nazioarteko Bikaintasun Campus bakar bat osatuz gero, UPPAekin euskal unibertsitate ekosistema bat osa zitekeen zalantzarik gabe, Baiona-Angelu-Miarritzeko campusari buruzko balizko hitzarmen baten bidez. Baina, orain, banandurik, helburu hori lortzeko aukerak ezinezkoak dira.

Are gehiago, errealitate zatitu hori areagotu egin da Europako unibertsitate partzuergoak eratzeke fasean. Berriz ere urrezko aukera bat galdu dugu. Mendebaldeko munduan bizitzen ari den unibertsitate hezkuntzaren funtsezko eraldaketetako bat nazioartekotzea da. Ikasleek eta enplegatzaileek gero eta gehiago eskatzen dituzte nazioarteko osagai handia duten unibertsitate hezkuntzako tituluak, bai ikasketa-planen edukiari dagokionez, baita kulturen arteko trebetasunak eta gaitasunak garatzen laguntzen duten kultura harremanekiko espazioari dagokionez ere. Ikasleen eta irakasleen mugikortasuna, argi eta garbi, unibertsitate hezkuntzaren nazioartekotzearen alderdirik gehigarriena den arren, gaur egun aliantzen edo partzuergoen bidez bideratzen hasten da. Zehazki, 2017az geroztik, Europako estatuek Europako unibertsitateen arteko aliantzak egiteko esparru bat ezarri zuten, Europako Batasun osoan goi mailako irakaskuntzako

erakundeen arteko elkarte estrategikoak indartzeko eta, aldi berean, Europako unibertsitateen eratze prozesua sustatzeko.

Europako unibertsitateen partzuergoak Europako Batasun osoko unibertsitateen saretzat hartzen dira, kontinentean goi mailako irakaskuntzaren kalitatea eta lehiakortasuna susta-

tzeko. Unibertsitate horiek epe luzerako egiturazko lankidetza garatzen duten goi mailako hezkuntza-erakundeen nazioz gaindiko aliantza gisa definitzen dira; besteak beste, proposamen hauek eskaintzen dituzte: unibertsitate kolektibo guztientzako mugikortasun sistematikoa, partzuergoaren unibertsitateetako ikaskuntza-aldien onarpena, ikasketa-plan osagarriak eta titulu bateratuak. Europako unibertsitateen

Europako unibertsitate
partzuergoak eratzeko
fasean, EHUK, NUPEK
eta UPPAK aukera
paregabea utzi dute,
berriro ere, Euskal
Unibertsitate baten
ernamuina izan zitekeen
zerbait sortzeko

helburua, azken batean, europar belaunaldi berrien garapena sustatzea da, elkarlanaren eta sormenaren bidez XXI. mendeko erronka sozial eta politiko handiei aurre egin ahal izateko, kultura- eta hizkuntza-desberdintasunak oztupo izan gabe.

Testuinguru horretan, EHUK, NUPEK eta UPPAK, esan bezala, aukera paregabea utzi dute, berriro ere, Euskal Unibertsitate baten ernamuina izan zitekeen zerbait sortzeko. 2019an EHUK Europako unibertsitateen Enlight partzuergoko kide izatea erabaki zuen. Partzuergo hori honako unibertsitateek osatzen dute: Bordeleko (Frantzia), Ganteko (Belgika), Groningeneko (Herbehereak), Göttingeneko (Alemania), Uppsala (Suedia), Tartuko (Estonia) eta Comenius-Bratislavako (Eslovakia) unibertsitateek, Galway-Irlandako Unibertsitate Nazionalak (Irlanda) eta EHUK. Enlight unibertsitate europarraren proiektua Europako Batzordeak 2020ko uztailan onartu zuen. Ordutik, Enlight unibertsitate sistema integratu baten oinarriak ezartzen ari da, ikasleen eta langileen fluxu

askea ahalbidetuko duena, baliabide akademikoak eta administratiboak, kalitatea bermatzeko mekanismoak, nazioarteko konexioak eta konpromiso globala bateratuz, irismen handiko ikerketa-azpiegiturak eratu arte.

UPPAk beste bide bat hartu zuen, eta UNITA Universitas Montium unibertsitate europarraren proiektuarekin lotu zen. Proiektu hori ere 2020an hautatu zuen Europako Batzordeak finantzatua izateko. UPPAz gain, Turingo (Italia), Zaragozako (Espainia), Savoia Mont Blanceko (Frantzia), Timisoarako (Errumania) eta Barne Beirako (Portugal) unibertsitateek osatzen dute. Hor euskarak abiaburuko arazo larri bat dauka. Aliantzaren izenak italierazko *unità* ('batasuna') hitza gogorarazten du, sei erakundeak lotzen dituzten loturak eta integrazio handiagoa lortzeko borondatea azpimarratzen dituen. Azp tituluak ('mendietako unibertsitatea', latinez), alde batetik, aliantzaren izaera erromantzea eta hizkuntza horiek ingelesaren alternatiba eta osagarri gisa garatzeko nahia dela adierazten du; bestetik, amerikar eta afrikar ikasleentzako erakarpén-faktorea izan nahi du. Landa-eremuen garapenarekin eta, bereziki, horiek kokatzen diren mendialdeekin eta mugaz gaindikoekin duten konpromisoa ere irudikatu nahi du.

NUP bakarrik geratu zen berriro ere, eta partzuergo horietako batekin bat egiteko premian, modu posibilistan jardun zuen, Iberus Campusen aterkira joanez, Zaragozako Unibertsitatearen bitartekaritzaren eskutik. UNITAri atxiki zitzaion 2021ean. NUPek UNITAn eleaniztasuna sustatzeko eta hizkuntza erromantzeak erabiliz inklusioa bultzatzeko ildo estrategikoarekin bat egin behar izan zuen. Egoera horretan, gure unibertsitateak daukan erronketako bat euskara UNITAn sartzea da, eta hori UPPAren landu beharko du nahitaez, hizkuntza erromantzea ez den hizkuntza bat lantzeko estrategia, hizkuntza erromantzeak sustatzeko helburu orokorrean.

Gaiak ez die ikasleei bakarrik eragiten, partzuergo horiek, neurri handi batean, unibertsitateetako ikerketa-ildo nagusietako batzuk eta irakasleen mugikortasuna ere baldintzatzen baitituzte. UNITAk, gutxienez, NUPen eta UPPAren

arteko lotura bultzatuko du, Euskal Herriko unibertsitate periferien lotura, alegia.

Laburbilduz, gaur egun, estatu esparruei erreparatzen badiogu, hiru foku aurkituko ditugu: EHU bere nazioarteko bikaintasun campus bakartian dago; NUP nazioarteko bikaintasun campus zabalago batean dago Errioxa, Zaragoza eta Lleidarekin; eta Aturrialdeko campusak (Baiona, Angelu, Miarritze) Paueko periferia osatzen jarraitzen du. Eta, Europako esparruan, Euskal Herriko unibertsitate publikoak bi partzuergoetan banaturik daude: alde batetik, EHU Enlight aliantzan dago, eta, bestetik, NUP eta UPPA UNITAn daude.

Irtenbide posible bat: Euskal Unibertsitate publiko birtuala artikulatzea

Euskal Unibertsitatea lortzeko lankidetza-bide bat online irakaskuntza izango litzateke, batez ere euskarari erreparatzen badiogu. Koronabirusaren pandemiaren ondorioz, unibertsitate guztiok asko aurreratu dugu bideokonferentzien bidez irakas-teko teknologian. Hiru unibertsitate publikoen artean akordio bat egin liteke euskarazko irakasgaien kredituak eskaintzeko eta horiek guztiak euskaraz eskainitako titulazio jakin batzuk osatzeko. Irakaskuntza hori graduako irakaskuntzetan zein, batez ere, graduondoko irakaskuntza arautuetan (master ofizialak) eman liteke, baina baita arautu gabeko guztietan (master ez-ofizialak, titulu propioak, espezialistak eta adituak) eta etengabeko prestakuntza ikastaroetan ere, azken urteotan eskaera esponentzialki hazten ari baita. Graduek konplikazio gehiago izan ditzakete Euskal Unibertsitate publiko birtual bat artikulatzeko (besteak beste, EHUKo gradu gehienak jadanik euskaraz eskaintzen baitira), baina ez graduondokoek.

Erronka hori ez da erraza. Beharrezkoa litzateke estrategia errealista bat izatea, karrera edo master jakin batzuk lehenesten ausartuko litzatekeena (zerbait zehatzarekin hasi eta pixkanaka eskaintza zabalduz joan beharko litzateke). Unibertsitateen arteko sinergiak aprobetxatu beharko lirateke

eta baliabide pertsonal eta ekonomikoak jarri beharko lirateke. Era berean, operatiboak izateko, errektore taldeen, fakultateen eta departamentuen arteko koordinazio egonkor batek egon beharko luke. Ezin dugu ahaztu, bestalde, osagai politikoa; izan ere, EHUrentzat eta NUPentzat behintzat, helburu horretara bideratutako jarduera orok Eusko Jaurlaritzaren eta Nafarroako Gobernuaren babesak izan beharko lukete, hurrenez hurren.

Euskal Unibertsitate birtual hori hezkuntza arlokoak ez diren beste eremu batzuetara zabal liteke, ezagutzaren euskal *networking* bat izan bailiteke, non teknologiek parte-hartzaile guztien sare-lana erraztuko bailukete. Jakina, irakasleek irakaskuntzarekin, ikerkuntzarekin eta ezagutzaren transferentziarekin lotutako gaietan izandako lankidetzaz ari naiz.

Online unibertsitate horrek balio bakarra eta bereizgarria eman diezaioke XXI. mendeko euskal gizarteari. Lehenik eta behin, unibertsitateak bakarrik eskain ditzakeelako punta-

-puntako ikerketan oinarritutako edukiak; bigarrenik, unibertsitateak mendeak daramatzalako ezagutzak transmititzeko modurik onenari buruz hausnartzen, eta, azkenik, unibertsitateak bakarrik eman daitekeelako goi mailako prestakuntza kualifikatua, gaur egun hain beharrezkoa dena gure garaiko erronka handiei aurre egiteko. Helburu hori lortzeko, erakundeen laguntza ezinbestekoa da egitura, pizgarri eta politika berriak sortu ahal izateko, uni-

bertsitateen eta kanpoko eragileen arteko lankidetz-fluxuak errazteko. Unibertsitateen praktikak antolatzen dituzten enpresak eta erakundeak ere kontuan hartu beharko dira. Horrek ere herrialdea egiten lagunduko luke.

Euskal Unibertsitatea
lortzeko lankidetzabide
bat online irakaskuntza
izango litzateke,
batez ere euskarari
erreparatzen badiogu.
Graduko irakaskuntzetan
zein graduondoko
irakaskuntza arautuetan
eman liteke

Ondorioak

Aurreko orrietan azaldutako guztiagatik, ez naiz baikorra euskal unibertsitate publikoen artean epe labur eta ertainera Euskal Unibertsitatea lortzeko urratsak egin ahal izateaz. Azken urteotan, unibertsitate politikak aipatu ditugun egitura garrantzitsuegiak sortu dituzte, hurrengo hamarkadetako unibertsitatearen inguruko politikak baldintzatuko dituztenak. Etorkizunari begira ikusten dudan irtenbide bideragarri bakarra, eta beti ere hainbat arazo dituen, Euskal Unibertsitate birtuala sortzea da.

Euskal Unibertsitate publiko batean zentratu naiz, baina beste aukera bat litzateke aztertu ez ditudan beste bide batzuk jorratzea. Lehenik eta behin, UEU benetako unibertsitate bihurtzea, behin baino gehiagotan aztertu den aukera. Egon badago beste alternatiba bat: unibertsitate pribatu bat euskal lurralde guztietara zabaltzea, Euskal Unibertsitate bat sortzeko helburuarekin. Egun ditugun unibertsitate pribatuen artean, Mondragon Unibertsitatea izango litzateke helburu hori bere gain har lezakeen bakarra. Nik dakidala, ez dute beren proiektua Iparraldera eta Nafarroara zabaltzeko asmorik.

Edozein aukera konplexua da. Ez dago formula sinplerik Euskal Unibertsitatea sortzeko. Antolaketa-eredu moderno, originala eta ausarta sortu behar dugu, erakargarria eta lehiakorra izango dena.

Erronka horrek aukera handiak dakarzkio unibertsitate osoari eta komunitateko kide bakoitzari: irakasleei, ikasleei, ikertzaileei, enplegatzaileei. Enpresek eta sare publikoak ondo baloratzen duten proiektu bat sortu behar dugu. Zalantzarik gabe, euskara izango litzateke balio erantsi handia gainerako eskaintzekin alderatuta, baina ingelesa eta beste hizkuntza posible batzuk uztartzeko modua ikusi beharko litzateke. Lana nekeza da, erakunde finkatuetan aldaketak egitea dakarrelako, batzuetan malgutasun gutxiko egiturekin eta beti horrelako zerbaiten alde egingo ez duten borondate politikoeekin. Hala ere, egungo errealitateak ezkortasuna eragiten duen arren, badago baikortasun moderaturako espazio bat. 🍷